

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 06. 04. 2011)

Některé tituly z produkce nakladatelství *Pavel Mervart* (Červený Kostelec) se v posledních měsících uskupily do zjevné ediční řady. Lze ji charakterizovat především prací překladatele **Čestmíra Pelikána** a zaměřením na historiografii a filozofii. Poznávacím znamením posledních čtyř svazků se navíc staly výrazné a v barevných obměnách jednotné obálky. Není však zcela jasné, zda jde o promyšlenou vydavatelskou koncepci. Soudě podle toho, co čtenář najde v jednotlivých publikacích pod nadpisy Z vydaných titulů – někdy též Připravujeme –, a na základě průsečíků „množin“ takto uváděných položek lze do této zatím explicitně nepojmenované knihovny s určitou pracovní jistotou zařadit pět knih, z toho čtyři s vročením 2010. (V extenzivním vymezení by pak přibyly občas uváděné nebo volněji přiřaditelné tři práce Paula Virilia: *Válka & film / Logistika vnímání* – 2007, přel. Tereza Horáková a Michal Pacvoň, *Informatická bomba a Estetika mizení* – 2004 a 2010, obě přel. Michal Pacvoň).

Ke knize *Rolanda Barthesa Fragmenty milostného diskurzu* (2008), která se v pomyslné edici objevila jako první, Čestmír Pelikán mj. napsal: „Barthes postuluje pluralitu jazykových vrstev. Význam jazykového výrazu není dán jednoznačně referencí k nějakému objektu, ale jeho zapojením do kontextu jazykové vrstvy, ve které jej vnímáme, do její struktury, a je tedy dán diferenčně, vymezením vzhledem k sousedním výrazům. Změníme-li zaostření či měřítko, tedy přesuneme-li se do jiného diskursu, může daný výraz nabývat zcela rozdílných významů (např. diskurs lingvistický a doslovný význam, diskurs poetický a metaforický význam). Celá tato konstrukce byla samozřejmě neustálým terčem kritiky – představuje totiž jednoznačné odmítnutí referenčního modelu pravdy (jako adekvace mezi výrazem a jemu odpovídajícím reálným objektem). Tím se ztrácí opora jednoznačných výkladů světa, jaký produkují různé ideologie či přesvědčovací strategie. Pravda se relativizuje, stává se funkcí jednotlivého diskursu a při přechodu do jiného diskursu podléhá transformaci (k podobným závěrům dospívají v téže době i Michel Foucault či Paul Veyne). Jazyk je tudíž, v celkovém pohledu, otevřený a produktivní autoreferenční sémiotický systém“ (Slovo a smysl č. 3/2005, v komentáři k ukázkám z překladu). Výměr Barthesova názoru do značné míry vystihuje povahu myšlení, z něhož vycházejí další svazky připravené Čestmírem Pelikánem: počínaje právě knihami obou zmíněných autorů.

Paul Veyne uvažuje o tom, *Jak se píšou dějiny* (také prostřednictvím eseje *Foucault revolucionizuje historii*), a rozvíjí tezi, že historie není věda (exaktní, shromažďující a

objasňující fakta), nemá metodu a nevysvětluje, nýbrž že jde o způsob psaní, vyprávění událostí podle určitého rozvržení, s přejímanými frázemi, syntetizující řídce a nesoustavně dochované stopy minulosti. Ukazuje možnosti pochopení i přijetí limitů dějepisné práce, ironicky ovšem upozorňuje i na meze „budování teorií“. *Foucaultův* průzkum diskursu lékařské zkušenosti a dějinného zlomu ve vztahu k nemoci a jejímu nahlížení, nazvaný *Zrození kliniky* (přel. Jan Havlíček a [9. a 10. kapitolu] Čestmír Pelikán), otevírá věta: „Tato kniha pojednává o prostoru, řeči a smrti; pojednává o pohledu.“ Kniha doplňuje soubor autorových prací dnes už takřka kompletně dostupný v češtině – s význačným přispěním Pelikánových předchozích a ceněných převodů (podílem na výboru *Myšlení vnějšku*, Herrmann & synové 1996; knihami *Vůle k vědění. Dějiny sexuality I*, tamtéž 1999, *Dohlížet a trestat*, Dauphin 2000, *Archeologie vědění*, Herrmann & synové 2002; v této souvislosti připomeňme z Pelikánových dalších překladů alespoň Deleuzovu interpretaci s názvem *Foucault*, tamtéž 1996).

Historik školy *Annales Marc Ferro* v knize *Tabu dějin* konkrétně analyzuje některé „přehlížené“, resp. „zatajované“ momenty dějin, politické a ideologické motivace mlčení a zatajování v obrazech (tradice) utvářených institucemi (církve, republiky, strany), sloužících k sebe-legitimizaci, ale také možnosti jejich odhalování v umělecké představivosti, zabývá se přitom nutně i „způsoby produkce historického diskursu“. Také *Roger Chartier* v souboru esejů *Na okraji útesu* tematizuje proměny myšlení o dějinách a psaní historie, věnuje se vztahům mezi disciplínami, propojování intelektuálních prostorů i porozumění diferencím. Historikům doporučuje ctít různorodé logiky výpovědí a jednání, ovládnout základy dalších (pomocných) oborů a uvědomovat si zároveň svou pozici, potřebu vracet se k archivu v širším slova smyslu, když tradiční postupy a pojmy zklamaly a „nic není samozřejmé“; klade na historika velké požadavky, z nichž by neměl slevovat, když už z nich „slevila“ nová doba.

V úvaze „*Potřebujeme ještě vůbec filozofii?*“ (Filosofie dnes č. 1/2009, <http://filosofiednes.ff.uhk.cz>) Pelikán rozlišil tři formy existence filosofie (evidentně lze vztáhnout i na praxi dalších humanitních oborů): Nejrozšířenější je funkce „sebezáchovná“, realizovaná „především přežvykáním filosofických textů, jejich opakováním, nastavováním, přemíláním, rozměňováním, recyklováním, a to jak v mluvené, tak psané formě. Tuto činnost zajišťuje celá síť rozmanitých institucí [...]. Naprostá většina těch, kteří se nazývají filosofové, se podílí pouze na této funkci filosofie a nedělá nic jiného. Jejich činnost spočívá hlavně v tom, že se vzájemně podporují, podmiňují a zdůvodňují“. O funkci „objevitelské“ lze mluvit, když se „čas od času uprostřed této masy přežvykavců (anebo zcela mimo ni) vynoří někdo, kdo dokáže s nepochopitelnou jasnozřivostí a přesností vyjádřit (ale někdy i vytvořit) určité aktuální problémy toho nejobecnějšího rázu a namířit na ně naši pozornost. Někdy vůbec poprvé upozorní na jejich existenci, někdy v důsledku toho všeho zcela promění pohled mnoha lidí na celý svět“. Funkce „kritická“ pak znamená „rozvracet. Nikoli tedy zachovávat tradici, mlátit prázdnou slámu, objevovat či vynalézat nové pojmy a pronikat do tajemných hlubin smyslu. Úloha této formy filosofie je bořitelská, spočívá v umanuté likvidaci různých klamných jistot, v rozbíjení strnulých myšlenkových schémat, v rozlamování pout petrifikovaného řádu, který v nás potlačuje svobodné

myšlení, nespoutanou imaginaci“. Knihy, které Čestmír Pelikán dosud zprostředkoval, mají mnoho společného - nezaměnitelné myslitelské naladění, nápaditost, polemičnost, autoři různého založení zároveň navzájem vstupují do dispute; nejde tu o samoučelné relativizace nebo o vše rozvolňující konstruování. Doufejme tedy, že tato řada bude nejen zřetelněji definována, třeba i jasně pojmenována, ale hlavně že bude v těchto intencích rozšiřována o další texty vyzařující originální myšlení, s tendencí objevitelskou či kritickou.

www.ipsl.cz